

Українська Л.О.

*д.е.н., професор кафедри політичної економії
Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця*

ОСОБЛИВОСТІ РЕЖИМУ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ І КОНВЕРТОВАНІСТЬ ГРИВНІ

Однією з найважливіших умов рівноправного включення економіки України у світове господарство та безперебійного функціонування світогосподарських відносин є конвертованість національної валюти. Виходячи з того, що конвертованість національної валюти передбачає її здатність вільно і в необмеженій кількості обмінюватись на будь-які інші світові валюти, очевидним є обмежених характер оборотності гривні. Обмеженість конвертованості гривні, незважаючи на її обмін на інші валюти на внутрішньому ринку підтверджується тим, що на міжнародних фінансових ринках та в процесі обслуговування зовнішньоекономічної діяльності гривня не визнана в якості відповідного платіжного засобу. Такий стан пояснюється недостатньою конкурентоспроможністю більшості видів продукції, особливо високотехнологічних виробництв, і, як наслідок, недостатній рівень експортного потенціалу, зростанням зовнішньої заборгованості, дефіцитом платіжного балансу тощо.

Розглядаючи вітчизняну грошову систему з погляду її інтегрованості і світову, варто визначити кілька ознак, які дають змогу дійти висновку про її закритість. Наявні в Україні правила регулювання валютних відносин значно обмежують свободу функціонування валютного ринку та не дозволяють національній валюті претендувати на роль вільноконвертованої, про необхідність чого стверджують не тільки експерти, а й високопосадовці НБУ.

Режим валютних операцій на території України та загальні принципи валютного регулювання визначені ухваленим 19 лютого 1993 р. Декретом Кабінету Міністрів “Про систему валютного регулювання і валютного контролю”, який з численними змінами і доповненнями діє досі. Стаття 3 Декрету визначає, що єдиним законним засобом платежу на території України є валюта України, яку приймають без обмежень для оплати будь-яких вимог та зобов’язань, якщо інше не передбачено цим Декретом, іншими актами валютного законодавства України [1].

Зазначимо, що лише в 2012 р. було відмінено необхідність отримання резидентами індивідуальної ліцензії НБУ на використання гривні для розрахунків з нерезидентами. Та й за її відсутності процедура

використання вітчизняної валюти у міжнародних розрахунках є надміру регульованою. Перераховані резидентом кошти, перш ніж потрапити на кореспондентський рахунок банку-нерезидента в гривнях, відкритий у вітчизняному банку, повинні попередньо бути зараховані на окремий аналітичний рахунок у банку-резиденті, який повинен здійснити контроль за відповідністю операції чинному законодавству.

Ще одне обмеження на використання національної валюти України з кореспондентського рахунку банку-нерезидента стосується купівлі іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України. Крім того, що її можна здійснювати лише через той банк-резидент, у якому відкрито кореспондентський чи депозитний рахунок банку-нерезидента, НБУ дозволив купувати іноземну валюту лише тієї країни, де зареєстрований цей банк нерезидент [2].

Що ж стосується фізичних осіб-резидентів, то з їх поточних рахунків у національній валюті взагалі заборонено перераховувати кошти на будь-які рахунки фізичних осіб нерезидентів, крім рахунків нерезидентів-інвесторів [3]. Фізичні особи-нерезиденти також не можуть переказувати кошти в гривнях зі своїх поточних рахунків, відкритих у вітчизняних банках, за кордон.

Вільному руху готівкової національної валюти через державний кордон України також перешкоджають обмеження на її вивезення та ввезення, встановлені для фізичних та юридичних осіб. Зокрема, фізичні особи мають право вивозити за межі України та ввозити в країну на одну особу суму, що не перевищує в еквіваленті 10 000 євро без письмового декларування митному органу. Якщо ж сума є більшою, вона підлягає декларуванню в повному обсязі. Крім того, якщо цією фізичною особою є резидент, то на суму, що перевищує 10 000 євро, він повинен мати документи, які підтверджують зняття готівки з рахунків банків чи інших фінансових установ.

Щодо юридичних осіб, то вони ввозять в Україну або вивозять за її межі через уповноваженого представника будь-яку суму на умовах письмового декларування митному органу в повному обсязі.

Розділивши в Положенні про порядок та умови торгівлі іноземною валютою, затверджені Постановою Правління НБУ № 281 від 10 серпня 2005 р., поняття “обміну” іноземної валюти та її “купівлі” чи “продажу”, НБУ ввів найсуттєвіше обмеження на рух національної валюти за кордон. Зокрема, під обміном (конвертацією) іноземної валюти розуміють операцію з купівлі (продажу) однієї іноземної валюти за іншу іноземну валюту. Його можна здійснювати як на міжбанківському валютному ринку України (МВРУ), так і на міжнародному валютному ринку. “Купівля” чи “продаж” іноземної валюти означає здійснення відповідної операції за гривні. При цьому уповноважені банки та фінансові установи мають право здійснювати купівлю, продаж іноземної валюти винятково на МВРУ. У

світлі таких обмежень не зрозуміло, як національна валюта може стати такою, якою ведеться активна торгівля на валютних ринках.

Зворотний обмін готівкових гривень на готівкову іноземну валюту виконують фізичні особи-нерезиденти у разі невикористання чи неповного використання ними гривень, що були одержані в касі банку або в пункті обміну валюти. Касири кас банків та пунктів обміну валюти зобов'язані попереджати нерезидентів про те, що вони мають змогу провести такий зворотний обмін лише за умови подання ними довідки за формою № 377, яка дійсна протягом шести місяців з дати її видачі.

Зворотний обмін здійснюють як каси банку, так і будь-який пункт обміну валюти. Сума зворотного обміну не може перевищувати тієї, що зазначена в довідці за формою № 377. Крім того, перший примірник цієї довідки залишають у касі банку або в пункті обміну валюти, у якому здійснено зворотний обмін. У пункті обміну валюти фізичній особі-нерезиденту видають квитанцію про продаж їй іноземної валюти за формою № 377-А, а в касі банку – квитанцію за формою № 377-К. Цю операцію проводять за курсом продажу іноземної валюти за гривні, що встановлений банком.

Під час операцій з видачі фізичним особам-нерезидентам гривень у банкоматі на території України за платіжними картками міжнародних платіжних систем зворотний обмін невикористаних гривень здійснюють лише каси того банку, якому належить банкомат, на підставі чека банкомата. У цьому разі чек банкомата залишається в касі банку.

Отже, проведений аналіз виявив, що в Україні встановлені не всі можливі види обмежень на рух національної валюти за кордон. Сюди належать обмеження і на безготівкове переказування гривень, і на вивезення їх в готівковій формі, а також на торгівлю національною валютою за кордоном.

Література

1. Про систему валютного регулювання і валютного контролю : Декрет Кабінету Міністрів України від 19 лют. 1993 р. № 15-93 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/15-93>.

2. Положення про відкриття та функціонування в уповноважених банках України рахунків банків-кореспондентів в іноземній валюті та в гривнях : Постанова Правління НБУ від 26 берез. 1998 р. № 118 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0231-98>.

3. Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах : Постановою Правління НБУ від 12 лист. 2003 р. № 492 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03>.